

НОВИ ДАННИ ЗА ГРЪЦКИТЕ ИЗТОЧНИЦИ НА КОНСТАНТИН-ФОТИНОВОТО „ЛЮБОСЛОВИЕ“

Драгомира Вълчева

Първото българско списание „Любословие“ се ражда от любопитно стечение на хора, места и обстоятелства: набор кирилски букви, любезно предоставен от протестантски мисионери от Британското библиейско общество; гръцка печатница в Смирна, процъфтяващ град в Османската империя с преобладаващо гръцко население; гръцки печатар, който работи само „когато му е волно“; родолюбивите иждивения на Рали Хаджи Мавриди, български търговец от Шумен със саморазорителни представи за парична възвръщаемост; визионерското упорство и безвъзмездните усилия на Константин Георгиев Фотинов, български учител от Самоков, облечен алафранга.

Петдесет години след появата на „Любословие“ издателят Константин Фотинов е почти напълно забравен. През 1894 г. неговият първи биограф Иван Шишманов е принуден да възстановява образа му от „пръхкав“ и „скъден“ материал: донякъде според запазената преписка и малкото свидетелства на съвременници и роднини, донякъде въз основа на книжовното му дело, в което главно място заема „Любословие“. Иван Шишманов изказва съжалението си, че очеркът му ще си остане само „опит, градиво за бъдещия биограф на Фотинова“, но и надеждата, че времето ще извади на бял свят нови факти (Шишманов 1894, 592). Сто години по-късно това пожелание е сбъднато от книгата на Надя Данова „Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век“ (Данова 1994). Макар и да изглежда, че в този колосален труд е казано всичко за Фотинов, не би било излишно да се добавят някои щрихи към портрета на възрожденеца като преводач. Списание „Любословие“ предоставя изобилни възможности за тази цел.

Отдавна е известно, че „Любословие“ е замислено и изпълнено по образеца на гръцкото списание „Хранилище за полезни знания“ (Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων), издавано в Смирна през периода от 1837 до 1844 година¹. За шест от публикуваните текстове преводачът Фотинов сам е указал, че са заимствани от гръцкото издание. Иван Шиш-

манов, който е разполагал само с петата годишнина (1841 г.) на Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων, посочва съответствието между две двойки текстове: *Должност за отечество* и *Τα καθήκοντα του πατριωτισμού, Арабин цар и стихотворец* и *Ο Άραψ βασιλεύς και ο ποιητής* (Шишманов 1894, 684–685). През 1927 г. Васил Пундев успява да идентифицира първообразите на още 17 статии и една илюстрация, а за други два текста изказва предположението, че са преведени от същия гръцки източник (Пундев 1927, 151–153). В цитираната книга на Надя Данова са споменати още 10 гръцки прототипа на статии от „Любословие“, без да се подчертава експлицитно, че става дума за новооткрити съответствия. Благодарение на базите данни, достъпни в Интернет, имах възможността да довърша този списък, допълвайки го със 112 преводни единици (вж. Приложение).

Установяването на тези съответствия хвърля светлина върху поне едно обстоятелство, свързано с биографичния Фотинов. Един кратък текст в „Любословие“ със заглавие „Величашее добро“, привездан досега като аргумент при опитите за уточняване на възрастта на издателя, тъй като се смята за написан от него, се оказва преводен (вж. Таблица 1). Следователно той не може да служи за опора на твърдението, че през 1844 г. Фотинов е бил надхвърлил шейсетгодишна възраст.

Таблица 1

<p>Величашее добро</p> <p>Познах и придобитоци и ползи на тоя живот, и най-чувствителни наслаждения, които произхождат от умна сила; и с осничкий опит, колкуто придобих в разстояние повече от шеесет години, уверявам ви, че големо добро е здравие, големо добро самоволство и удоволство с чест придобиенно, и големо добро е благосклонни, милостиви, верни и любезни приятели и сродници; но най-големо добро и най-големо преимущество помежду чловеците е да е человек воистинну Христианин, сиреч да има совершенно Христианските добродетели (Любословие 1844, 129).</p>	<p>[Το μέγιστον αγαθόν]</p> <p>Εγνώρισα και τας απολαύσεις και ωφελείας της παρούσης ζωής, και τας λεπτοτέρας ηδονάς τας εκ μαθήσεως και νοεράς δυνάμεως προερχομένας? μ' όλην δε την πείραν, όσην απέκτησα εις διάστημα πλέον παρά εξήκοντα ετών, σας δηλοποιώ (και δέομαι εις το εξής να ζητε ως να επιστεύετε τους λόγους μου), ότι μέγα καλόν είναι η υγεία, μέγα καλόν η αυτάρκεια, εντίμως αποκτωμένη, και μέγα καλόν οι ευμενείς, πιστοί και αγαπητοί φίλοι και συγγενείς? <i>αλλά μέγιστον όλων των αγαθών και υπέρτατον όλων των προνομίων, στοχάζομαι το να ήναι τις τω όντι Χριστιανός</i> (Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων 1838, 190).</p>
---	--

Със своето изобилие (149 текста) и тематично разнообразие материалът, зает от „Хранилище за полезни знания”, позволява да се направят някои наблюдения върху преводния процес, който се разгръща в условията на изграждане на книжовния език през нашето Възраждане. Като оставям задълбочения анализ за по-нататъшно изследване, тук ще разгледам само една малка мостра: статията за слона, която се появява за първи път като кратко рекламno четиво в пилотния брой на списанието (Любословие 1842, 31), а по-късно и в цялостен превод (Любословие 1844, 22–23). Тя показва достатъчно нагледно как възрожденският преводач е принуден да съвместява функциите на „преводител”, словотворец, учител и редактор.

Основните техники на преводача се диктуват от стремежа към превръщане на новобългарския език в пълноценен интелектуален инструмент. Като главен способ се очертава разширяването на оригинала, което се проявява по различни начини, тръгвайки от просто удвояване и стигайки до многословно разпростиране. Преди всичко удвояването се прилага на ниво отделна словоформа. Проблемната книжовна дума се пояснява чрез поставен в скоби синоним, който може да бъде заемка от турски или гръцки, но и българска дума, в повечето случаи народна:

- ελέφας – слон (фил)
- κλίματα – места (клими)
- σώμα – тело (снага)
- μηρούς – бедра (бугове)
- βλαστάρια – младоковци (властаре)
- έκπληξις – ужас (удивление)
- ποιότητων – качества (различни турлии)
- του κάστορος – бобрат (кундусат)
- του πιθήκου – обезяна (маймун)
- του λέοντος – лва (асланат)
- πύργον – башна (кула)
- Ινδίας – Индия (Аджемат)
- ο κύριός του – господарьо му (сейбиата му)
- σκεύος – сосуд (сад)
- τρόπον – начин (колай)

Друг вид удвояване представлява въвеждането на синоним чрез съчинителен съюз, като по този начин могат да се редуплицират различни

части на речта или цели фрази. Тази техника Фотинов използва съвсем съзнателно – с цел да избягва чуждите думи, както сам е написал в един от своите програмни текстове: „за отбегуване на чуждите речи ще употребявам тождезначителните, сиреч ако да не разумева читателю първата реч, от втората да познае, което не е чинно и порядочно” (Любословие 1844, 21). В бележка под линия авторът е обяснил, че „тождезначителни речи” са например „чинно” и „порядочно” в цитираното по-горе изречение. Ето някои примери за реторични дублети в статията за слона²:

(а) удвоени съществителни;

- προσοχήν – внимателно пригледуване и любопитство
- υπηρεσίαν – слугуване и работене
- μορφήν – образ и вид
- αιώνας – векове и времена
- αξίαν – достойнство и дарование
- νόησιν – понятието и разумието
- προτερήματα – преимущества и дарования
- ανδρίαν – мужество и юнаство
- εντελεστάτην υπακοήν – мироване и точно послушване
- φίλους – добродетели и приятели
- μέσον – средство и колай
- ηδονήν – услаждение и благодарение

(б) удвоени прилагателни;

- ωφέλιμον – полезен и потребен
- παχύ – тлъсто и дебело
- αυθεντικά – вероятни и истинни
- πανούργον ζώον – хитрио и лукавио добиток

(в) удвоени глаголи;

- να διδάσκεται – да се поучава и научава
- να τον αποδώσωμεν – да му въздадеме и да му присвоиме
- σαφηνίσωμεν – известиме и покажеме
- εσήκονε – дигаше и държеше
- να εργασθή – да слуша и да работи

(г) удвоени наречия;

- δικαίως – достойно и праведно

(д) удвоени фрази.

- τόμους ολοκλήρους – распространни списания и големи книги

До още по-голямо разширяване се стига, когато Фотинов преценива, че е необходимо да даде допълнителни разяснения на четящата аудитория. В такива случаи неясната дума се илюстрира с добавени от преводача примери: така „овошките” (οπώρας) се превеждат като „рожби, каквото са ябълките, крушите и пр.”. Там, където в гръцкия текст направо се преминава към описание на функциите на слоновия хобот, учителят Фотинов вмъква цяло изречение, с което предварително въвежда анатомичния орган, за който иде реч: „От челото има спуснато нещо, като едно дебело чрево дълго, което се назива хобот.” Същата дидактична нужда довежда до обстоятелствено изброяване на действията, извършвани с хобота: „тоя хобот с пречудна леснина употребява Слоно за ядене, за пиене и в секакви работи, които може рука человеческа да прави и да работи: с него се храни, с него лочи (сърба) вода, с него отдиша и пр. и пр.”. В гръцкия оригинал е казано само, че слонът „използва хобота си за всичко, за което ни служи ръката” („μεταχειρίζεται την προβοσκίδα του δι’ ὅλα, εἰς τὰ ὅποια μὰς χρησιμεύει ἡ χεὶρ”).

Учителят преводач прибегва и до други техники. Прототипът се преиначава, за да бъде нагоден към познат за читателите зоосвят. В българския превод кожата на слона се оказва „църна почти като биволска”, а „зъбите му са като на свиня”. Когато информацията в текста-източник надхвърля рецептивните възможности на целевата публика, тя се спестява: изпуснато е например указанието на оригинала, че се цитират думи на френския биолог Бюфон („λέγει ο Βυφών”).

Това произволно надникване в инструментариума на преводача Фотинов показва, че ролите, с които по принуда се нагърбва възрожденският книжовник, предопределят и неговите преводачески стратегии. Последните могат да бъдат означени – за по-голяма терминологична плътност – като експанзия, експликация, адаптация и цензура. В ролята си на словотворец преводачът изпитва възможностите на езика да бъде средство на една по-издигната книжовност и оплождайки черковнославянския със заложите на просторечието, множи вариантите му; в ролята на учител – обяснява и приспособява; в ролята на редактор – цензурира.

ΠΡΙΛΟЖΗΝΙΕ³

Земледелие 1842, с. 25–28	Γεωργία: - Περί αλληπαλληλοσπορίας 1838, τ. 2, αρ. 24, 185–6
Κοστι за гной (γюбре) 1842, с. 28–29	Κόκκαλα 1838, τ. 2, αρ. 18, 84
Издание на полезни списания периодически, които се издават в Лондин град Инглески 1842, с. 29	Ο περιοδικός τύπος του Λονδίνου 1838, τ. 2, αρ. 15, 44
Слон (Еλέφας фил) 1842, с. 31	Ο Ελέφας 1837, τ. 1, αρ. 12, 183–186
Месяц Априлия 1844, ч. 1, с. 1	Ο Μην Απρίλιος 1838, 2, 16, 55
Потоп; Месяцословие летно на потопа; Баснословний (лъжесловний) потоп 1844, ч. 1., с. 2–4	Ο Κατακλυσμός 1839, 3, 35, 173–174
Язици 1844, ч. 1, с. 6	Περί διαλέκτων 1844, 8, 85, 16
Железний пут 1844, ч. 1., с. 7	Περί σιδηροδρόμων 1842, 6, 67, 97–98
Соломоново увещание к юношам 1844, ч. 1., с. 11–13	Σολομώντος νουθεσία προς τους νέους 1840, 4, 40, 63–64
Народни книгохранителници 1844, ч. 1, с. 15	Δημόσια βιβλιοθήκαι 1837, 1, 6, 96
Повседневници, книги и книгохранителници в Россия 1844, ч. 1, с. 15	Εφημερίδες, βιβλία και βιβλιοθήκαι εις την Ρωσσίαν 1837, 1, 2, 32
Месяц Маии 1844, ч. 2, с. 17	Ο Μην Μάιος 1838, 2, 17, 70
Пародвижни махини 1844, ч.2, с. 20	Ατμοκίνητοι μηχαναί 1837, 1, 6, 96
Слон (фил) 1844, ч. 2, с. 22–23	Ο Ελέφας 1837, 1, 12, 183–186
Безопасност грома, сиреч за да се учува человек като гръми 1844, ч.2, с. 27	Ασφάλεια εν καιρώ βροντής 1844, 8, 88, 64
Училища и ученици в Галлия (Франца) 1844, ч. 2, с. 29–30	Παιδεία εις την Γαλλίαν 1840, 4, 40, 64
Книгоиздания 1844, ч. 2, с. 30	[Βιβλία, та εν Παρισίοις εκδοθέντα το 1836] 1837, 1, 11, 175
Книгохранителници в Россия 1844, ч. 2, с. 30	[Βιβλιοθήκαι εις Καζάν] 1838, 2, 17, 80
Мнение целителное 1844, ч. 2, с. 32	[Υγεία, та της αυτής απαιτούμενα] 1837, 1, 12, 186
Месяц Юний 1844, ч. 3, с. 33	Ο Μην Ιούνιος 1838, 2, 18, 96
[Понеже сичките Христиане...] 1844, ч. 3, с. 40	Αμοιβαία χρέη των χριστιανών 1842, 6, 66, 90

Пословици арабийски 1844, ч. 3, с. 41	Παροιμία Αραβικάί 1839, 3, 27, 47
Египет 1844, ч. 3, с. 41-44	Περί Αιγύπτου 1839, 3, 27, 39-41 Περί Αιγύπτου 1839, 3, 28, 60-61
Лев (аслан) 1844, ч. 3, с. 44-46	Ο Λέων 1839, 3, 27, 33-35
Хавяр 1844, ч. 3, с. 46-47	Χαβιάριον 1839, 3, 27, 46
Месяц Юлиа 1844, ч. 4, с. 49	Ο Μην Ιούλιος 1838, 2, 19, 100
Потреба и небрежение доброго воспитания 1844, ч. 4, с. 57	Ανάγκη και αμέλεια της χρηστής ανατροφής (Κοραής) 1840, 4, 42, 88
Возраст овча 1844, ч. 4, с. 58	Ηλικία των προβάτων 1840, 4, 42, 96
Пословици 1844, ч. 4, с. 61	Συλλογή παροιμιών, εκ των «Ατάκτων» του Κοραή 1840, 4, 48, 183-185
Месяц Аугуст 1844, ч. 5, с. 65	Ο Μην Αύγουστος 1838, 2, 20, 125
[Пословица] Който не говори закопуват го 1844, ч. 5, с. 65	Συλλογή παροιμιών, εκ των «Ατάκτων» του Κοραή 1840, 4, 48, 183-185
Синовна лобов 1844, ч. 5, с. 70-71	Υϊική αγάπη 1838, 2, 19, 106
Послание Евгения Болгарина. За ради що е Рай и що Пакло (вечна мука) 1844, ч. 5, с. 71-73	Επιστολή Ευγενίου του Βουλγάρεως περί του τι παράδεισος και τι κόλασις 1843, 7, 77, 72-73
Месяц Септемвриа 1844, ч. 6, с. 81	Ο Μην Σεπτέμβριος 1838, 2, 21, 144
Месяц Октоврий 1844, ч. 7, с. 97	Ο Μην Οκτώβριος 1838, 2, 22, 159
От Америка многоценна руда (метал) 1844, ч. 7, с. 101	Τα εξ Αμερικής πολύτιμα μέταλλα 1838, 2, 21, 144
Щетина (четина) свинска 1844, ч. 7, с. 108-109	Χοιρότρυχες 1838, 2, 20, 128
Месяц Ноемврий 1844, ч. 8, с. 113	Ο Μην Νοέμβριος 1838, 2, 23, 176
Различни разуми 1844, ч. 8, с. 113	[Δέκα βιωτικοί κανόνες] Θωμάς Ιερφερσών 1837, 1, 2, 29
Отческо поучение 1844, ч. 8, с. 113-116	Πατρική διδασκαλία 1837, 1, 6, 89-91
Злощастие 1844, ч. 8, с. 116	[Δυστυχία και θλίψεις, περί αυτών] 1838, 2, 21, 136
Соновидение 1844, ч. 8, с. 116-117	Το όνειρον 1837, 1, 6, 91
Секо начало мъчно (Κοραиево речение) 1844, ч. 8, с. 117	[Αποτυχία εις των καλών την εκτέλεσιν] Κοραής 1837, 1, 6, 91

Благороден некий приказува сонозрението си (Ритор Вамва) 1844, ч. 8, с.117	Ο ευγενής νεκρός, Βάμβας 1837, 1, 6, 91
Доброумножение (Веккариа) 1844, ч. 8, с. 120	[Επιστήμαι, αποτελέσματα της διάδοσης αυτών] Βεκκαρίας 1837, 1, 6, 95
Земледелание (орачно работене) за непрестанносеяние 1844, ч. 8, с. 120–121	Γεωργία: - Περί αλλεπαλληλοσπορίας 1838, 2, 24, 185–6
Камилопард 1844, ч. 8, с. 126–127	Η καμηλοπάρδαλις, με εικονογραφία 1837, 1, 6, 92–93
Μногоценни приятели; Благостроение 1844, ч. 8, с. 127	[Φίλοι, παρατήρησις περί αυτών], [Γεωργοί, περί της ευδαιμονίας αυτών] 1837, 1, 11, 174
Царска типография в Парис; Птичета 1844, ч. 8, с. 128	[Τυπογραφείον, το εν Παρισίοις], Αμερικανὰ πτηνά 1837, 1, 6, 96
Μεсяц Декемврий 1844, ч. 9, с.129	Ο Μην Δεκέμβριος 1838, 2, 24, 190
Величашее добро 1844, ч. 9, с. 129	[Το μέγιστον αγαθόν] 1838, 2, 24, 190
Наставление полезного прочтения 1844, ч. 9, с. 129–130	Μέθοδος του επωφελώς αναγιγνώσκειν, Κούμας 1837, 1, 5, 74
Земледелание (Следование на 120-та стран.) 1844, ч. 9, с. 130–131	Γεωργία: - Περί αλλεπαλληλοσπορίας 1838, 2, 24, 185–6
Паун (сос образописание) 1844, ч. 9, с. 132–133	Ο Ταώς 1838, 2, 20, 123–124
Изступлен ум (ενθουσιασμός) 1844, ч. 9, с. 133	[Ενθουσιασμός, περί αυτού] Κοραής 1838, 2, 20, 116
Карла (малораслий человек, джудже по Тур) 1844, ч. 9, с. 133	Νάννος 1837, 1, 6, 96
За осуждение (одумуване), (Теоток) 1844, ч. 9, с. 137	Περί κατακρίσεως, Θεοτόκης 1838, 2, 24, 188
[Добротворение], Златоуст; [Невозможност] 1844, ч. 9, с. 137	[Αρετή και κακία, περί της προόδου αυτών]; [Αγαθοποιΐα και κακοποιΐα, παρατήρησις περί αυτών] Χρυσόστομος 1837, 1, 11, 169
Учение и неучение 1844, ч. 9, с. 143	Γνώσις και άγνοια 1837,1, 5, 74
[Прочтение] 1844, ч. 9, с. 143	[Ανάγνωσις] Βάκων 1838, 2, 20, 120
Търговия 1844, ч. 9, с. 144	Περί εμπορίου 1838, 2, 22, 150
Желудок (стомах) 1844, ч. 9, с. 144	Ο στόμαχος 1838, 2, 20, 119

Πιτατέлно и наситно вещество, сиреч кое ястие има повече храна и сила 1844, ч. 9, с. 144	[Αναλογία θρεπτικής ύλης εις τας κοινοτέρας τροφάς] 1838, 2, 22, 160
Месяц Януарий 1845, ч. 10, с. 145–146	Ο Μην Ιανουάριος 1838, 2, 13, 12–13
Младенец (дете в пелени) младок (момок). Каспар Осер 1845, ч. 10, с. 146–147	Κάσπαρ Άουσερ 1837, 1, 65–68
Нравност (обикновеност) арабийска 1845, ч. 10, с. 147	Ηθική των Αράβων 1838, 2, 13, 4
Дом 1845, ч. 10, с. 149	Οίκος 1838, 2, 13, 16
Развалини на Вавилон град 1845, ч. 10, с. 151–153	Τα ερείπια της Βαβυλώνας 1842, 6, 70, 154–156
Гозба Валтасарова 1845, ч. 10, с. 153	Το συμπόσιον του Βαλτάσαρ 1842, 6, 70, 157–158
[Прошение на Бога] (Соломон); [Рожби]; [Угноюване] 1845, ч. 10, с. 160	[Αυτάρκεια, Σολομώντος δέησις υπέρ αυτής] Σολομών [Ολώραι, παραγγελία περί αυτών] [Κόπρισμα] 1838, 2, 13, 12
Месяц Февруарий 1845, ч. 11, с. 161	Ο Μην Φεβρουάριος 1838, 2, 14, 20
Благодарение и утешение сиромашко 1845, ч. 11, с. 161–162	Ευχαριστήσεις του πτωχού 1838, 2, 14, 20
Каспар Осер 1845, ч. 11, с. 162–164	Κάσπαρ Άουσερ 1837, 1, 65–68
[Злоби]; [Советование] 1845, ч. 11, с. 165	[Κακά, περί της αρχής των μεγάλων] Κοραΐς [Συμβουλή, παρατήρησις περί αυτής] 1837, 1, 5, 71
Советования к матерем 1845, ч. 11, с. 165	Συμβουλή προς μητέρας 1844, 8, 94, 160
Повседневници 1845, ч. 11, с. 166	[Δανία, εφημερίδες αυτής] 1838, 2, 22, 160
[Книги]; [Праведно приношение]; [Гнусота пред Бога] (Златоуст) 1845, ч. 11, с. 166	[Βιβλία, περί αυτών] Δίκαια προσφορά [Προσευχή, περί αυτής] Χρυσόστομος 1838, 2, 22, 148
Войни Наполеонски (Бонопартски) 1845, ч. 11, с. 166	Πόλεμοι του Ναπολέοντος 1844, 8, 94, 154
Жена неразумна 1845, ч. 11, с. 166	[Ωραία, περί της άφρονος] Σολομών 1838, 2, 13, 10
Петруполска книгохранилница; (Панепистим в Казан) 1845, ч. 11, с. 166	[Βιβλία εις Ρωσσίαν] 1838, 2, 22, 160
Книги Германски за прочитане 1845, ч. 11, с. 167	Βιβλία εις την Γερμανίαν 1838, 2, 14, 20
[Угноюване за благоплодие] 1845, ч. 11, с. 167	[Κόπρισμα] 1838, 2, 14, 20
Свягий Антоний и сапожник (чижмеджия) 1845, ч. 11, с. 171	Ο Άγιος Αντώνιος και ο υποδηματοποιός 1837, 1, 5, 76

Μуж и жена 1845, ч. 11, с. 174	Ανήρ και γονή 1838, 2, 15, 40
[Дело и реч] 1845, ч. 11, с. 174	[Διαλογισμοί, λόγοι και πράξεις] 1838, 2, 24, 180
О вере (Μитрополит Πλάτων) 1845, ч. 11, с. 174–175	Περί πίστεως, Μητροπολίτης Πλάτων 1837, 1, 5, 76–77
Месяц Март 1845, ч. 12, с. 177	Ο Μην Μάρτιος 1838, 2, 15, 43–44
Κασпар Осер 1845, ч. 12, с. 177–178	Κάσπαρ Άουσερ 1837, 1, 65–68
Валтасарова гозба 1845, ч. 12, с. 180–181	Το συμπόσιον του Βαλτάσαρ 1842, 6, 70, 157–158
[Благодарен] 1845, ч. 12, с. 191	[Ευχαρίστησις, περί αυτής] 1838, 2, 22, 148
Година, или Лето 1846, ч. 13, с. 1–2	Περί έτους 1837, 1, 1, 12–13
Утешение от Святое писание 1846, ч. 13, с. 3	Η εκ της Αγίας Γραφής παρηγορία 1838, 2, 23, 172
[Пут] 1846, ч. 13, с. 3	[Ουρανός, δρόμος εις αυτόν] 1838, 2, 23, 162,
Ματρное влияние 1846, ч. 13, с. 3–4	Μητρική επιρροή 1838, 2, 23, 174
Коварноубиение Каспар Осер 1846, ч. 13, с. 5	(Κάσπαρ Άουσερ, δολοφονία αυτου) 1837, 1, 6, 83–84
Типографийский изобретател 1846, ч. 13, с. 5–6	Τυπογραφίας εφευρεσις 1838, 2, 23, 170
Священници, учители, жени 1846, ч. 13, с. 6	Αι γυναίκες, ο κλήρος και οι διδάσκαλοι 1838, 2, 23, 172,
Богато художество 1846, ч. 13, с. 8–10	Πλουτισμού μέθοδος (Βενιαμίν Φραγκλίνος) 1838, 2, 13, 9–10
Человеческий живот 1846, ч. 14, с. 21	Ο ανθρώπιнос βίος 1838, 2, 23, 162
Богато художество 1846, ч. 14, с. 26–27	Πλουτισμού μέθοδος (Βενιαμίν Φραγκλίνος) 1838, 2, 13, 9–10 Πλουτισμού μέθοδος (Βενιαμίν Φραγκλίνος) 1838, 2, 14, 30–32
Советование за млад търговец 1846, ч. 15, с. 33–34	Φραγκλίνου συμβουλή προς νέον πραγματευτήν 1838, 2, 15, 37
Πολза за учение 1846, ч. 15, с. 34	Ωφέλειαι της παιδείας 1837, 1, 8, 128
Святаго Григория размишления за Себе си 1846, ч. 15, с. 35	Αγίου Γρηγορίου σκέψεις περί εαυτου 1838, 2, 22, 146
Суета земна (Св. Εφрем) 1846, ч. 15, с. 35–36	Ματαιότης των επιγείων (Αγ. Εφραίμ) 1838, 2, 22, 159
Беда от богатство (Χρισостом) 1846, ч. 15, с. 36	Ο κίνδυνος του πλούτου (Χρυσόστομος) 1838, 2, 14, 27–28
Бивайте же творци слова 1846, ч. 15, с. 36	Γίνεσθε δε ποιηταί λόγου 1837, 1, 11, 173

Богато художество 1846, ч. 15, с. 42–43	Πλουτισμού μέθοδος (Βενιαμίν Φραγκλίνος) 1838, 2, 13, 9–10 Πλουτισμού μέθοδος (Βενιαμίν Φραγκλίνος) 1838, 2, 14, 30–32
Богобоязност (страх Божий) (Теоток) 1846, ч. 16, с. 49	Θεοφοβία (Θεοτόκης) 1837, 1, 1, 15–16
Многоцenni камение. Предание Раввинско 1846, ч. 16, с. 53	Οι βαρύτιμοι λίθοι. Παράδοσις των Ραββίνων 1837, 1, 1, 6
Воспитание женско 1846, ч. 16, с. 53	Ανατροφή γυναικεία (Κοραής) 1838, 2, 13, 12
Смирна 1846, ч. 16, с. 60–63	Η Σμύρνη εις την πρώτην εποχήν της (Οικονόμου) 1844, 8, 89, 69–70
Благороден и священоистязател 1846, ч. 17, с. 66	Ο ευγενής και ο ιεροδικαστής 1837, 1, 8, 119
Точна похвала 1846, ч. 17, с. 68	[Επαινοι, οι προς τους ζώντας και οι προς τους νεκρούς] 1837, 1, 5, 71
За праведно управление 1846, ч. 17, с. 69–70	Ορθής διοικήσεως αποτελέσματα 1837, 1, 5, 79–80
Полза от неприятели 1846, ч. 17, с. 70	Η εκ των εχθρών ωφέλεια 1844, 8, 89, 68
[Ум неулучшен] 1846, ч. 17, с. 70	[Καλλιέργεια νοητική, το αναγκαίον αυτής] 1837, 1, 1, 16
Смирна 1846, ч. 17, с. 74	Η Σμύρνη εις την πρώτην εποχήν της (Οικονόμου) 1844, 8, 89, 69–70
Палата от лед в Петербург (Из сокровища полезних знаний, том е-ий) 1846, ч. 17, с. 77–79	Το εν Πετρούπολη εκ πάγου παλάτιον 1841, 5, 59, 161–163
Долговечност 1846, ч. 18, с. 86	Μακροβιότης 1837, 1, 8, 118
Должност за Отечество 1846, ч. 18, с. 92–94	Τα καθήκοντα του πατριωτισμού (Κρεατσούλης) 1841, 5, 59, 168–169
Арабин цар и стихотворец 1846, ч. 18, с. 94–95	Ο Άραβ βασιλεύς και ο ποιητής 1841, 5, 59, 169
Памучно заносене во Англия 1846, ч. 19, с. 98	Εισαγωγή βαμβακίου εις την Αγγλίαν 1837, 1, 1, 15
Анекдот за цари Прусиански 1846, ч. 19, с. 99	Ανέκδοτα περί των βασιλέων της Πρωσσίας 1837, 1, 1, 2
Нощ бедствена 1846, ч. 19, с. 99–100	Νυξ επικίνδυνος 1837, 1, 11, 161–163
[Глух и нем] 1846, ч. 19, с. 100	[Ιστορία, ορισμός αυτής] 1837, 1, 11, 176
[Светило] 1846, ч. 19, с. 101	[Δίκαιοι, περί αυτών] Σολομών 1838, 2, 15, 36
Дервишин и палата 1846, ч. 19, с. 102	Ο Δερβίσης και το Παλάτιον 1837, 1, 11, 166
[Бръснач] 1846, ч. 19, с. 102	[Ξυράφιον, περί αυτού] 1838, 2, 14, 29

[Управление] 1846, ч. 19, с. 102	[Κυβέρνησις, περί αυτής] (Σολομών) 1838, 2, 14, 29
Порядок занимательный 1846, ч. 19, с. 106-110	Μέθοδοι ενασχολήσεως 1838, 2, 14, 22–23 Μέθοδοι ενασχολήσεως 1838, 2, 15, 35–36
[Невоздержание] 1846, ч. 19, с. 110	[Ακρατεΐς, παρατήρησις περί αυτών] 1837, 1, 1, 15
Нощ бедственна 1846, ч. 20, с. 117–118	Νυξ επικίνδυνος 1837, 1, 11, 161–163
Клевета 1846, ч. 20, с. 118	Συκοφαντία 1837, 1, 11, 176
Почтение детско 1846, ч. 20, с. 118	[Παῖδες, περί της διδασκαλίας αυτών] 1837, 1, 11, 166
Воспитание детско 1846, ч. 20, с. 118	Ανατροφή τέκνων 1838, 2, 15, 40
[Не е възможно...] 1846, ч. 20, с. 118	[Αγαθοποιΐα και κακοποιΐα, παρατήρησις περί αυτών] Χρυσόστομος 1837, 1, 11, 169
Кинский разум 1846, ч. 20, с. 118	Κινική γνώμη 1837, 1, 1, 3
Невидимое промишление 1846, ч. 21, с. 129	[Αόρατος πρόνοια] Κοραΐς 1837, 1, 1, 6
[Родиха се...] 1846, ч. 21, с. 132	[Αθήναι, γεννήσεις και θάνατοι εις αυτάς] 1838, 2, 15, 36
Обучение ума (Сенек) 1846, ч. 21, с. 132	[Καλλιέργεια νοητική, το αναγκαίον αυτής] Σενέκας 1837, 1, 11, 166
Возбразование женскаго пола 1846, ч. 21, с. 143–144	Ανατροφή των κορασιών (Π. Ζωντανός) 1837, 1, 5, 78–79 Ανατροφή γυναικεία (Κοραΐς) 1838, 2, 13, 12

БЕЛЕЖКИ

¹ „Случаят ми даде да видя преди няколко време едно гръцко периодическо списание, издавано преди години в Смирна, което по външната си прилика с Любословието изведнаж ме поразя. Това списание, издавано още от 1836 година насам, носи заглавие: Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων (Съкровище за полезни знания). Имах прилеж да видя само петия том от 1841 година, но и от него вече се убедих, че Фотинов е искал да подражава във всичко своя Смирненски оригинал, даже в най-малките подробности. Форматът на Любословието и на Αποθήκη, надписите на броевете по №, година и дата, даже до някъде и мотата, разделението на материала на стълбци, общият характер на съдържанието са едни и същи. Освен това и двете списания са илюстрирани” (Шишманов 1894, 684).

² За реторичните дублети като преводна техника през периода на Възраждането вж. също Вълчева 2009.

³ В лявата колона на таблицата са изредени заглавията на текстовете от „Любословие“ в хронологичен ред (пробен брой от 1842 г., първа годишнина от 1844–1845 г. и втора годишнина от 1846 г.), следвани от година на издаване, номер на числото и страница. В дясната колона са заглавията на установените първоизточници от „Αλοθήκη των ωφελίμων γνώσεων“, следвани от година на издаване, номер на годишнината, номер на броя и страница. В квадратни скоби са поставени заглавията, които не са поместени при самите статии, но фигурират в съдържанието на съответните броеве.

ЛИТЕРАТУРА

Вълчева, Д. Модуси на пренаписването: Пандели Кисимов като преводач на Лукиановия диалог „Токсарис, или приятелството“. – Електронно списание LiterNet, бр. 3 (112), 15.03.2009 <http://liternet.bg/publish23/dr_vylcheva/modusi.htm>.

Данова, Н. Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век. София, 1994.

Пундев, В. Гръцко-български литературни сравнения. – Списание на БАН, 38, 1929, 145–223.

Шишманов, И. Константин Г. Фотинов, неговият живот и неговата дейност. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, 11, 1894, 591–763.

СТАРОПЕЧАТНИ СПИСАНИЯ

- Любословие (обявление). Смирна, 1842.
- Любословие или периодическо повсемесечно списание. Смирна. В типографии А. Дамианова, 1844–1845.
- Любословие или повсемесечно списание. Смирна. В печатарница А. Дамианова, 1846.
- Αλοθήκη των ωφελίμων γνώσεων. Εν Σμύρνῃ, 1837–1844.